

Učitel jako profese

Osobnost učitele, vlastnosti
učitele, pracovní činnosti
učitele

Podle zákona o pedagogických pracovnících, § 7 (ze dne 24. září 2004)

- Učitel získává odbornou kvalifikaci vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném magisterském studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřeném na přípravu učitelů ... (Hlava II. Díl 2)

- <http://www.msmt.cz/dokumenty/platne-zneni-zakona-o-pedagogickych-pracovnicich-k-1-lednu>

Podle zákona o pedagogických pracovnících, § 3 (ze dne 24. září 2004)

Učitelem může být každý, kdo je plně způsobilý k právním úkonům, má odbornou kvalifikaci pro přímou pedagogickou činnost, kterou vykonává, je bezúhonný, je zdravotně způsobilý a prokázal znalost českého jazyka.

Pregraduální příprava učitelů

- Učitelé jsou připravováni na pedagogických, filozofických či přírodovědeckých fakultách
- Dále studiem na jiných fakultách s možností zkoušky z pedagogického minima.
- Studium je zaměřené na teoretické znalosti, ale i na praktickou přípravu na povolání.
- Přetrvává vysoký zájem o studium.
- Kolem 30% absolventů pedagogických fakult však odchází mimo školství. **Proč? Proč se vlastně (ne)stát učitelem?**

Učitel by měl mít základní znalosti v oblasti:

- pedagogické
- psychologické
- didaktické
- komunikativní
- sociální
- manažerské
- osobnostně a profesně kultivující
- jazykové
- kulturní (z literatury, hudby, výtvarného i dramatického umění)
- matematické
- přírodovědné
- vlastivědné
- tělesné
- výtvarné
- pracovní...

Učitel by měl mít schopnosti:

- Diagnostické
- Didaktické
- Komunikativní
- Neustále rozšiřovat obzor svých vědomostí
- Pronikat do vnitřního světa žáka
- Tlumočit žákům vlastní myšlenky (expresivnost)
- Konstruktivní
- Výrazové
- Organizační
- Získat autoritu

Učitel by měl mít vlastnosti:

- Pracovní
  - Svědomitost, důslednost, vztah a láska k dětem
- Intelektuální
  - Tvořivé myšlení, logičnost, konkrétnost
- Citově temperamentní
  - Sebeovládání, trpělivost, optimismus
- Společensko-charakterové
  - Laskavost, srdečnost, porozumění, slušnost, ohleduplnost, uctivost
- Charakteru a vůle
  - Spravedlivost, cílevědomost, samostatnost, čestnost, upřímnost, zásadovost, vytrvalost

Dovednosti učitele

- Plánování a příprava
- Realizace vyučovací jednotky
- Řízení vyučovací jednotky
- Klima třídy
- Kázeň
- Hodnocení prospěchu
- Reflexe vlastní práce a evaluace

Řízení vyučovací jednotky

- Zkušení učitelé znají široký repertoár technik a metod sloužících k **řízení vyučovací jednotky** a běžně je používají (práce s cíli hodiny, organizační pokyny, stanovení pravidel apod.)
- Podstatná je důslednost a rutinní uplatňování zvolených metod, protože **rutina** žákům pomáhá nalézt jistotu a bezpečí a učitelům zase zjednodušit vedení třídy.

(Rutinou jsou v tomto případě myšlena obecně čitelná, avšak nevyslovená pravidla pedagogické komunikace ve třídě)

Kázeň

- Pro výuku je klíčová také **kázeň**. Učitel si musí do určité míry udržovat kontrolu nad tím, co dělají studenti v jeho hodině, protože je to zásadní pro hladký průběh hodiny.
- Kázeň=vědomé dodržování zadaných norem (Hendl, 2001)
- uvědomělá kázeň-cílová meta
- vnitřní kázeň
- dobrovolná a vynucená kázeň

Autorita a moc učitele

- Je to věc vztahová, učitel má jen takovou moc, jakou mu přisuzují jeho žáci
- **autorita**= legitimní moc, moc uplatňovaná v souladu s hodnotami „ovládaných“, jim přijatelnou formou, která si získala jejich souhlas
- tradiční (**formální**) – pozice v hierarchii
- **neformální** – svobodné uznání převahy v některé oblasti + pozitivní hodnocení nositele autority

Kázeň a autorita

- Učitel, který má autoritu, má i kázeň
- Učitel, který si dovede udržet kázeň u svých žáků, má u nich i autoritu ve smyslu pravomoci (získává ji)
(Hendl, 2001, s. 80)
- začínající učitel musí trvat na respektování „formální autority“ (dát najevo, že jeho autorita je legitimní a nezbytná k učení)

Pojem „moc“

- schopnost jedince ovlivňovat jednání jiné osoby nebo skupiny lidí (McCroskey et al., 2006)
- role učitele vždy zahrnuje sociální vliv a ovlivňovat studenty je podstatou práce učitele (Richmondová a Roach 1992)
- aby byl učitel s to pomáhat žákům při konstruování znalostí, musí být schopen přimět je, aby mu věnovali pozornost a podřizovali se jeho pokynům

Pět bází, z nichž může být moc odvozena

- moc **připsaná** (důsledek jeho pozice nebo titulu)
- moc **výkonná** (schopnost jednotlivce trestat nebo hrozit trestem, učitel udržuje pořádek)
- moc **odměňovací**
- moc **expertní** (jedinec disponuje specifickými a exkluzivními znalostmi)
- moc **vztahová** (založena na citové identifikaci, na potřebě zalíbit se oblíbenému člověku)

(French, Raven (1960) in Barraclough, Stewart, 1992)

Hodnocení, klima

- Zvládnutí procesu **hodnocení** a zároveň vytvoření pozitivního a podporujícího **klimatu** ve třídě je podstatné už proto, že existuje jen velmi málo míst, kde by se hodnocení provádělo tak často jako ve škole.

Žáci jsou denně sledováni učiteli, pravidelně a průběžně hodnoceni, okamžitě napomínáni při porušení kázně či daných pravidel.

Učitel – tradičně (neznamená špatně)

- Učitel je centrální osobou, která řídí učební proces (řídí pořadí a rychlost prezentace učiva apod.). Učitel je nejvyšší autoritou.
- Předávání poznatků, instruktivní výuka (žáci jsou řízeni, vykonávají určité instrukce nebo pracují podle vzoru), kontrola práce žáků a zpětná vazba (Zounek, Šed'ová, 2009)

Význam učitele - alternativa

- pro označení učitele je vhodné spíše slovo „vedoucí“. Učitel by měl být součástí podnětného prostředí pro učení žáků a být připraven pomáhat vždy, když je to třeba. Naopak musí zapomenout na jakýkoli projev své autority a nesmí vyrušovat žáky, když pracují. Úkolem učitele je vytvářet podnětné prostředí, starat se o to, aby materiál, který žákům pomáhá při učení, byl kompletní a esteticky přitažlivý.
- Montessori, Waldorfské školy a role učitele

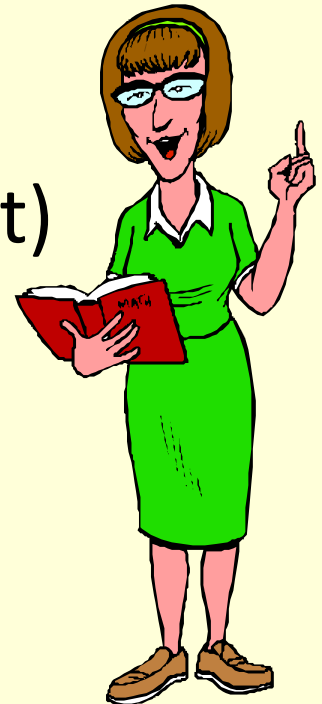
Význam učitele – současnost?

- facilitátor (plánování a organizování), pomocník, průvodce (poradenství a směřování žáků), kouč, tvůrce autentické zkušenosti, někdy také „žák“ (učí se ze zkušenosti)
- **Interaktivní či dialogické pojetí výuky.** Kognitivní podpora (navrhování, doporučování, vybízení k tvořivosti, podpora nezávislého myšlení).
Přizpůsobení výuky existujícím konceptům a dovednostem žáků (posouzení možností, silných stránek, potřeb a pocitů žáků).
(Zounek, Šed'ová, 2009)

Návrh základních znalostí potřebných pro vyučování

- akademické znalosti předmětu
- profesní znalosti
- znalosti morálních pravidel
- znalosti kurikula (co by se mělo vyučovat)
- znalosti pedagogických teorií
- znalosti dětského rozvoje.

Dovednosti e-učitele

- (1) odborné znalosti a dovednosti související s jeho aprobací, vyučovaným předmětem;
- (2) pedagogické, didakticko-psychologické a manažerské dovednosti a znalosti pro přípravu, řízení a hodnocení e-výuky;

- (3) informačně a komunikačně technologické dovednosti nezbytné pro aplikování ICT do e-výuky a pro její realizaci;
- (4) jazykové kompetence (znalost cizích jazyků);
- (5) sociálně komunikativní kompetence
(Černochová, 2003, s. 54).

Další vzdělávání

- Učitel by se měl, stejně jako lékař, vzdělávat celý život.
- Další vzdělávání pedagogických pracovníků u nás zajišťují různé instituce, ať střední nebo vysoké školy nebo neziskové organizace a soukromí lektori.

Příklady institucí DVPP

- PAU (Přátelé angažovaného učení)
- NIDV (Národní institut pro další vzdělávání)
- KVIC Nový Jičín
- Schola Servis Prostějov
- Pedagogické centrum Vysočina
- konference (Počítač ve škole)

Současná témata DVPP

- Tvorba vzdělávacích programů
- Začleňování průřezových témat
- ICT
- Ekologická výchova,
- Dramatická výchova
- Cizí jazyky
- Kooperativní metody vyučování
- Projektová výuka
- Metody práce s nadanými žáky
- Metody nápravy SPU
- Integrace postižených žáků

Postavení učitele ve společnosti

- Otázka prestiže povolání
- Pracovní podmínky, náročnost práce
- Feminizace

Prestiž učitele

- V České republice je prestiž učitelského povolání poměrně vysoká, avšak z ekonomického hlediska je status učitelů nízký
- *Prestiž učitelů* byla hodnota přisuzovaná veřejností této skupině pracovníků. V české škále prestiže povolání pro rok 1993 se mezi 39 profesemi prestiž učitelů hodnotila docela vysoko (učitel ZŠ zaujímal 7. místo). Sami učitelé však v rozporu s těmito údaji většinou považují prestiž své profese za nízkou (Průcha, 2003).

Pracovní podmínky učitele

- V ČR připadá na jednu třídu střední školy průměrně 24,4 žáků (stav pro školní rok 2008/2009, ÚIV)
- **Přímá vyučovací povinnost** učitele u nás je kolem 22 vyučovacích hodin týdně.
- **Nepřímá vyučovací povinnost** je zahrnuta jako zbytek do 40 pracovních hodin. Učitel nemusí ve škole „sedět“ celých 8 hodin denně, nepřímou vyučovací povinnost může plnit i mimo školu.

Přímá vyučovací činnost

- Učitelka MŠ 31 hodin týdně
  - Učitel ZŠ 22 hodin týdně
  - Učitel SŠ 21 hodin týdně
-
- Učitel v 1. ročníku ZŠ 20 – 22 hodin týdně

Nepřímá vyučovací povinnost zahrnuje:

- Pedagogický dozor nad žáky
- Příprava na vyučovací činnost
- Příprava učebních pomůcek
- Opravy písemných nebo grafických prací žáků
- Správa kabinetu, knihovny a dalších zařízení sloužících potřebám vzdělávání
- Spolupráci s ostatními kolegy v rámci mezipředmětových vztahů
- Výkon prací spojených s funkcí třídního učitele
- Třídní schůzky
- Konzultace se žáky a rodiči žáků
- Účast na poradách svolaných ředitelem školy
- Další vzdělávání učitelů

Pracovní zátěž a zdraví

- K hlavním stresujícím faktorům patří chování žáků; počet různých tříd, v nichž se vyučuje během týdne; vztahy s jinými učiteli a vedením školy, byrokracie, nepochopení rodičů, nátlak médií a veřejnosti.
- Stresu více podléhají ženy, učitelé z města a učitelé ZŠ (zejména na 2. stupni).

Feminizace

- V ČR je celkem 27.529,2 učitelů (přepočteno na celé úvazky) na ZŠ 1. stupně z toho je 26.167,9 žen, to je asi 95%.
- Na 2. stupni je 31.963,1 učitelů, z toho je 23.744,7 žen, to je asi 74,3%.
- Na středních školách je celkem 46.734,9 učitelů, z toho je 27.334,3 žen, to je asi 58,5%. (stav k 30. 9. 2008, ÚIV)

Z čeho studovat

- Průcha, Jan. *Učitel*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-621-7
- Průcha, Jan. *Moderní pedagogika*. 4. vyd. Praha: Portál, 2009. 481 s. ISBN: 978-80-7367-503-5
- Bendl, Stanislav. *Školní kázeň: metody a strategie*. Praha: ISV, 2001. 267 s. ISBN: 80-85866-80-3.

- Černochová, Miroslava. *Příprava budoucích e-učitelů na e-instruction*. Praha: AISIS, 2003, 139 s. ISBN 80-239-0938-X.
- Zounek, Jiří, Šed'ová, Klára. *Učitelé a technologie. Mezi tradičním a moderním pojetím*. Brno: Paido, 2009. 172 s. ISBN 978-80-7315-187-4.
- Podlahová, Libuše. *První kroky učitele*. Praha: Triton, 2004. 223 s. ISBN: 80-7254-474-8 (prakticky orientovaná kniha)

